САҤА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ ОРОЙУОНУН ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЬЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 22 (73407) ● Олунньу 23 күнэ, Оптуорунньук ● Сыаната 1 солк. 50 харчы

СҮӨҺҮ-АС ХАЙДАҔЫЙ?

ЫАЛ ДА СЫРАТА ТИЛЛИЭ ЭТЭ

Сүрүн бородууксуйаҕа — эккэ, үүккэ, бурдукка, хортуоппуйга — дотация, чэпчэтии баар буолуоҕун учуоттаан оройуон быйыл бу көрүҥнэргэ былааннарын кыаҕынан оҥоруу ылыммыта. Итиннэ оҥорон бэйэтин кыаҕынан, арыгыта элиэ учуоттаммыта. Бу дотациялаах бородууксуйаны туттаран дьон дохуоту киллэриниилэрин ыра эрэ бородууксуйаны тутан тарыйаах быһаарылыга буолуо. Тыа дьаһалтатын арахсыбатын кэлэктиибтэн нэһилиэктэр дьаһалталарыгар сүктэриллибитэ.

Бириэмэ күүппэт. Бу күннэргэ тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйаларыгар туох ханнык дотациялар оҥоһуллуохтара биллиннэ. Ол курдук, килиэ үүккэ 60 солк., эккэ 220 солк. биэрэргэ, оттон, итинэн атылаһыллар сыаналарыгар дотацияны киллэрэн туран, килиэ үүтү государствоҕа 91 солк. 20 харчыннан, эти 376 солк. туттар буолла.

Хаһыыгын да иһин, чэпчэтии баар. Оттон мээстэҕэ оройуон дьаһалтатын быһаарыыта хайдах туолуой? Ол туһунан биһиги корреспондеммыт С. Смирникова ыйытыытыгар туһааннаах салайааччылар эппиэттииллэр.

В. М. ПРОТОДЬЯКОНОВ, Алаҕар нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга:

— Былырыын нэһилиэнньэттэн 100-чэкэ тонна үүт туттарыллыбытын учуоттаан быйыл 110-ча тоннаны оҥоруохпут диэн былааннаабыт. Дьаһалта нэһилиэнньэни кытта быһаччы дуогабардаһыаҕа. Билигин 20-чэ ыал сайабылыанньалаах. Урукку курдук бурдукка энин дизбэнкэ, быа, туттарыллар бородууксуйаҕа дуогабардаһабыт. Атыылаан, үүт, эт табаарыстыга иһинэн, кини туттарар былааныгар киирбит. Нэһилиэнньэ түүгү туттарбыта бэйэтигэр быһаччы дохуот буолуо. Биһиги тэрийбит быһыытынан, онтон кэриэтин бэрэбиэркэннэн тарааһин аргыстар сабыылларыгар. Холобур, сыл ахсын ыал да борооскут тутааччыбыт, киниини уонна үүтү хомуйарга шасси трактордаах киһини үлэлэтэрбитигэр хамнас хайа эрэ өртүн оттон толуйуохпут. Быйылгыттан олохтоох арыы сыаҕын табаарыстыбаҕа ыллыбыт. Уларыйыы улахан. Туспа бородууксуйаны астыыр отдел тэрийэбит, үлэһиттэрин сүүмэрдиибит. Ону тэҥэ бородууксуйаны батарыыны эмиэ бэйэбит испитиинэ быһаарыахпыт олоробут. Маҕаһыын аһаан үлэлээтиэхпит. Онон даҕаны элбэх үүт, эт туттарыллабытыгар интэриэс улахан.

М. М. ДАНИЛОВ, Хоптоҕо нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыгын солбуйааччы:

— Бородууксуйаҕа сыаналара кэтэбэр этибит. Үүтү, эти хомуйарга киһи булан олоробут. Сыаналары билэн туран дуогабардаһар ордук диэн хойутаатыбыт. Оттон бу дьыала тэрээһиннэ олорчутун дьаһалта ылара чуолкай буолла. Ону олох-дьаһах, коммунальнай хаһаайыстыба сулууспатын иһинэн киллэрэн үлэлэһиэхпит. Оҥоһуллар оруоскуоттара: уматык төлөбүрэ, икки тракторист хамнаһа...— барыта хаһаайыстыбаҕа сулууспатын иһиттэн көрүллүөхтэрэ. Арай, арыы сыаҕар лабораны тутууга нэһилиэнньэттэн киирэр дохуоттан комэлэһүннэриэхпит. Былырыын нэһилиэнньэттэн 40-ча тонна үүт хомуллубута. Бу кыра. Быйыл элбииргэ чуолкай. Аасыыт өртүгэр совхоз былааныан иһинэн туттарар буолаллар, дотация совхозка хаалара. Билигин дьон интэриэһэ улаатта.

С. П. МАКАРОВ, Сылааҥ нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга:

— Бу боппуруоһу билиини туруорар эрдэ курдук. Иһиҥ тороойгуна аҕыйах. Дьон санаарар. Нэһилиэк да кыаҕ. Аҕарда Сылан өртүгэр кини киһини трактордаан үүтү хомуйууга туруорар ордук буолсу. Туттарыллар үүт харчытыттан хамнастыахпыт. Эт-үүт комбинатын кытта сөптөһөрбүт эмиэ баар. Улахан Күөлгэ уонна Бэрэҕэ үүт тутар пууннары астарар туһунан кэпсэтэбит. Сайыҥҥы өртүгэр үлэлиэхтээхтэр. Уопсайынан, бааһынайынан барааммыт хаһаайыстыбалар олус дьоҕурдааҕылар. Кэтэх уонна уопсай сүөһү диэн улахан араарыллыбат даҕаны. Сыал-сорук да биирдиити. Холобур, ити үүтү да хомуйуу, пууннары да астарыы буолдун.

И. В. САВВИН, Болтоҥо нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга:

— Эрдэтээҕи былааннаныыны уларытар балаһыанньаланныбыт. Нэһилиэнньэттэн тутуохтаах үүппүтүн уонна эппитин аабынан туран эт-үүт комбинатын кытта дуогабар оҥостуох буолбуппут хаалла. Комбинат чааһынайдар үүттэрин, эттэрин киллэрбэккэ туран табаарыстыбаны эрэ кытта 120 тонна эккэ итиэннэ 317 тонна үүккэ дуогабардаста. Итиэннэ чааһынайдартан чэрчэ былааннаммыт 20 тонна эппит, 120 тонна үүппүт сир-халлаан икки ардыгар ыйанна. Тэрийэхпит иһин, дьэммут хаана, хайдах туттаралларa боппуруос. Табаарыстыба үүтэ кыкиэтэ эт-үүт комбинатын киин заводугар киирэр. Оччотугар ыал үүтүн туспа хомуйан эмиэ заводка киллэриллиэхтээх. Дуогабардаһатах дьыалатыгар комбинат киирэнэ дуо, маннык эргиттиллэн, биирдии ыалынан хомуллаан киирбит үүтү туттуо дуо? Саарбахтардаах. Сайынын Кыҥдалга сэпэратордааҕын пуун үлэлиэ. Ол эмиэ ыраах. Ити эрэҕэ дьон баҕарал дуогабардаһар, элбэх үүтү туттарар буолаллар ыал үүт таһар автомашината биирин оҥуска туһанарга суоттанабыт. Ону тэҥэ суотугар-учуотугар туспа киһи эмиэ туһаайылыах туһэр. Былырыын онуйбатахпыт. Бааралыга 28 тонна курдугу иэ билинэ туттарбыта. Быйыл баҕалыһычах. Онон ити 120-чэ тоннаҕа тиэрдэргэ дьон.

Е. Е. АММОСОВ, Болугур нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга:

— Эт-үүт комбината оройуон дьаһалтатын баһылыгар буолбут эрдэтээҕи кэпсэтиититтэн туораата. Аҕардас табаарыстыбаны кытта 600 тонна үүккэ уонна 125 тонна эккэ дуогабардаста. Чааһынайдары билиммэтэ. Онон 750-ча тонна үүккэ, 145 тонна эккэ былааннаммыппыт хаалла. Оссо чуолкайдаһыллаах. Чааһынайдар киэннэригэр туспа. Оттон табаарыстыба орто чуолкай, илии баттаһаа бүтэн турабыт. Уопсайынан, комбинат аҕардастыы сабардыыра сыыһа. Дьонго иһитиннэрэн-билэрэн олорор этибит. Аасыыт өртүгэр үүтү нэһилиэнньэттэн ылан ыйытан балаҕан ыйыгар диэри хомуйарбыт. Онник быйыл да тэриниэ этибит буоллаҕа. Трактордаах, киһи туруорал, ордорунар үүтү туспа тутан аахсар гына. Эрэннэриллибитин курдук, чааһынай үүтэ дотациялаах буолуон эрэ наада.

Чааһынайдар ордоруунар үүттэригэр ити көрүллүбүт дотация ааҕыллыа дуо, эт-үүт комбината нэһилиэнньэттэн бородууксуйаны хайдах быһыылаахтык тутуой? Маныаха эппиэттиир **эт-үүт комбинатын директора С. Н. Яковлев:**

— Дуогабары, булгуччулаах туттарыыга (обязательная поставка) киирсэр хаһаайыстыбалары, табаарыстыбалары эрэ кытта оҥоробут. Контрактация дуогабарыгар государствону кытта аахсарга кэмэйдэххит. Илии баттаспыт дуогабар иһин хаһаайыстыбалар эппиэтин сүгэллэр. Төлөрбөтөхторуна ыстарааптаналлар. Дуогабар даҕаны баар ыаһынан оҥоһуллар, муҥура суох бара турбат. Ити — биирэ. Иккиһинэн, чааһынайдар туустарынан. Маныаха киниэр нэһилиэк дьаһалталарын кытта, оттон биһиги дьаһалталар эрэ көмөтүө дуогабардаһыбыт. Ити дотациялаах үүккэ, эккэ. Ол эрээри манна биирин ойдүүр наада: дуогабар оройуонга тиһэр уопсай эт, үүт контрактациятын иһин иһинэн эрэ оҥоһуллар, оттон улаатпат.

ТҮМҮК ОННУГАР: Дотациялаах эт, үүт кэмэйдэх кэрдиилээх, онон тиэтэйэр сөп. Нэһилиэктэр баһылыктара эт-үүт комбинатын кытта дуогабардаһа охсоллоро, киэстээҕэ тэрээһинэ ситэрэн үлэни саҕалыыллара наада эбит. Итинэн нэһилиэнньэ ордорунар үүтүн, этин государствоҕа туттаран эбии дохуот киллэриниэригэр кыахтаныарахха.

Ахсынныттан — сыарҕа үрдүттэн

КЫСТЫК

Урукку Эркин Эристиин аатынан совхоз Хайахсыттааҕы отделениета билигин 7 бытархай бааһынай хаһаайыстыбатыгар оя иһигэр А. А. Алексеев салайар 10-ча киһилээх «Дьыллык», В. П. Борисов салайар «Балыктаах» (аҕыс киһилээр), В. Н. Кондратьев салайар «Буокаан» (төрдүөлэр), ону тэҥэ В. Р. Иванов (иккиэлэр), Маханд Тургунбеков (соҕотох), Н. П. Каженкин (үһүөлэр), А. К. Поисеев (соҕотох) хаһаайыстыбаларыгар уонна «Хайахсыт» бөдөҥ бааһынай хаһаайыстыбатыгар бытарыйан олорор. Туспа бэрбыттар ыанах сүөһүлэрин, сылгыларын ылбыттар. Ол түмүгэр коллективнайдык тутуһан хаалбыт «Хайахсыт» бааһынай хаһаайыстыбатыгар 777 ынах сүөһү, 568 сылгы, 70-ча сибиинньэ баар.

Оройуон атын үгүс хаһаайыстыбаларыгар курдук, аасыыт сылга сүөһү аһылыгын соҕотуопкалааһын сорудаҕа ырааҕынан туолбатаҕа. Дойдуга 400-кэ эрэ тонна оттонуттара. Онтукаларыттан эбии төлөбүргэ биэрбиттэрин, кырдьаҕастары - кыаммат-тары хаачыйбыттарын кэннэ ордубута ахсынньыга бүппүт, бу кэмтэн сыарҕа үрдүттэн олороҕо күһэллэбиттэр. Итини таһынан Бүлүүгэ 260 тоннаны оттообуттар, итиннэкаларыттан билигин туругунан 68 эрэ тоннаата тиэллибит. Ааҕынан көрөн баран, эмиэ Бүлүүттэн атыытыгар 56 тонна оту эбии булуммуттар. Нуотараҕа соҕотуопкалаабыт 140 тонна отторун бэйэлэрин күүстэринэн таһыммыттар, ордугун онно ыстааҥ турар 100-кэ субан сүөһүлэрин тэр хааллардыттар. Ити тыһаҕастары үс киһи көрөр-истэр. Сотору таҕыста Нуотараҕа сылдьан сүөһү кыстыгын туругун бэрэбиэркэлээбит олохтоох салалта представителэ биһэргэттэринэн, ычат сүөһү туруга сочно иһаҕана суох тыһ.

Дойдуга Кэтит Күөлгэ 120 ынахтаах 6 ыанньыксыт уонна 80-ча сүөһүлээх бирдиилээн бааһынай хаһаайыстыбалар кыстаан олороллор. Хотоннор сииктээхтэр, биирдэстэрин муостата хайы-үйэ иһин кэһэ сылдьар гына уутуйбут. Ону таһынан Үкүөлэҕэ 4, Дьоҕүдэйгэ 6 ыанньыксыт, Ытырыкка, Сэмэн Үрэҕэр, Калтэгэйгэ субан, ычат сүөһү тураллар. Хайахсыкка бүһүн, кыстыкка киирии саҕана, 10 борооску өлбүт, кэлии сүтүк суох, сүөһү туруга даҕаны оннук дьикситтэлэрин эрэ тыһ буолбатах. Ытырыкка В. М. Петров, П. Я. Романов 70 тыһаҕаһы, Калтэгэйгэ Н. Н. Васильев, Н. П. Петров, Я. П. Федоров 100 тыһаҕаһы уонна 70 сибиинньэни көрөллөр-истэллэр. Үлэһиттэр, төһө даҕаны кэмчи аһылык көрүллүбүтүн иһин, туппут сүөһүлэрин сүтүгэ суох сыл таһаарарга кыһаналлар.

Мэччирэҥ, кэнчээри сүөһүнэн сылгы кыстыга үүстүк балаһыанньалаах, аһылыкка киирии элбээтэ. Аҕардас Мэҥиэри үрэҕэр 70 сылгы аһаабыта ыраатта. Билигин бары фермаларга кэриэтэ ыарыынан үрдэрэн үлэһиттэр бэйэлэрэ эбии аһылыыты баланниллэр. Онуоха 120 тонна соҕотуопкалаабыт дулҕалара кыайан тиэллибэккэ, бурдук соломотун комбинат буллуйан баламник сатыыллар. Кэтит Күөлгэ, Дьоҕүдэйгэ сүөһүтэ элбэх буолан, эбии аһылык сиэ баламнэрэ курдугун иһин, биирдии төбөҕө тиксиитэ дуона суох.

Аасыыт сылга үүккэ государствону кытта ахсаан 100-тэн тахса тоннаны туолбатах. Быйыл даҕаны ынах үксэ оройу уулаах, олунньу 10 күнүн эргиттээҕи туругунан баар суоҕа 12 саҕа төрүөҕү ылбыттар, күҥҥэ 1,5 эрэ центнер кэриэ үүт ыанар. Сүөһүттэн бородууксуйаны ылыы намыһаҕын биричиинэтинэн иллэрээ сыллааҕы кыстык өхсүүтэ, племенной үлэни умнууга хааллары, хотоннорго механизация ханнык даҕаны көрүнэ, дьону кытта биирдиилээн үлэ суоҕа буолбуттар. Аны ордук бу кэнники кэмнэргэ совхоз, отделение ыһыллыылара, ким хайдах да үлэлиэхтээҕэ чуолкайа биллибэтэ үлэһиттэр эппиэтинэстэрин намтаппыт. Биир кыстыкка элбэх сүөһү ырыыта дьүдэйиитэ, өлүүтэ хайахсыттарга улахан өхсүүнү оҥорбута чуолкай, ону ситтэриигэ элбэх үлэ эрэйиллэр, дьэ ол кэнниттэн эрэ дайбаан ситиһиннэрин элбэх тэрээһинтэн, түбүктэн тахсыахтаах.

«Хайахсыт» бааһынай хаһаайыстыбата үүкэ-харчыга улаханнык ыпчыттаран олорор. Сүөһү аһылыгын аҕалыннар сирдэрэ ыраах тиэйэр-таһар үлэлэр төлөбүрдэрэ мараабата эбии мэҥэйиэк буолбут, уматык-оҥуохуур ааттырыйааллар сыанадара үрдээбитэ сыанан ыраабыт.

— Тыа хаһаайыстыбатын үбүлээһин олус уустугурда, — диир «Хайахсыт» бааһынай хаһаайыстыбатын салайааччыта Василий Егорович Федоров. — Онуоха эбии аасыыт сылга айылҕа атаҕастааһыныгар түбэспит оройуоннар чэпчэтии көрүллүөхтээҕэ хойутатыллыбыта эмиэ улаханнык оҕуста. Иэспиттиэхтэргэ, ыычытар хайдах буоларбыт эсэ биллибэт. Билигин сүөһүнү-аһы хара сирэ үктэччэрэр эрэ мөккүөр. Бары күүспүтүн кыахтыыр онно уурабыт, бородууксуйаны үрдэтии туһунан толкуйдуурбут эрдэ быһыылаах. Тиэйэр-таһар үлэбит элбэҕинэн ссуда көрдөһүөхпүтүн баҕарабыт.

Хайахсыттар ити курдук ыарахан тирбэҕэ быстыбатынан, сүөһүнү хайдах эрэ ыаһан кыахха үктэнниэр баҕалаах эллэрол.

С. АЛЕКСЕЕВ.

СЫРДЫК ААТТАРЫГАР СҮГҮРҮЙЭР КҮММҮТ

● КЭРИЭСТЭБИЛ

1942 сыл бэс ыйын 20 күнүгэр Чурапчыттан 533 киһи Кыһыл Армия кэккэтигэр ыҥырыллыбыта. Олортон 3 киһини Чурапчыга кэпсэтиһэн хаалларбыттара. Бараачыларын Чурапчыттан Аллараа Бэстяахха бэс ыйын 20, 22, 25 күннэригэр мэссыыканан таспыттара. Дьокуускайга 17 киһи доруобуйалара мөлтөөбүнэн сыыллыбыттара. Комиссияны ааспыт 513 киһи «Социалистическай революция» борохуокка олорон Усть-Кутка от ыйын 14 күнүгэр тиийбиттэрэ. Аара Өлүөхүмэҕэ 3 киһи, Усть-Кут бириистаныгар 2 киһи ыалдьан хаалбыттар. Иркутскайга от ыйын 26 күнүгэр тиийбиттэр. Онно 5 киһи хаалбыт. Дьокуускайтан тиийбит эшелону от ыйын 27 күнүгэр байыаннайдарга туттарбыттара. Ол күн 503 Чурапчы дьоно вагоннарга олорон, Урал диэки айаҥҥа туруммуттара.

Саха сирин 5 оройуонун (Чурапчы, Таатта, Горнай, Ньурба, Сунтаар) сэриигэ ыҥырыллыбыт дьоно уруккутунан Молотов уобалаһын Бершеть лааҕырыгар (тимир суол «Юг» станциата) тиийбиттэрэ. Онно ый аҥара буолбуттарын кэннэ 35-тэн аҕа саастаахтары сэрии буола турар Сталинград туһаайыытыгар атаарбыттара. Кинилэр аара бэрт кыратык үөрэммитэ буола-буола айаннаан быһаччы сэриигэ киирсибиттэрэ. Үгүстэрэ 252-с стрелковай дивизия 932-с полкатын састаабыгар кыттыбыттара. Т. И. Макаров ахтарынан, дивизияҕа 500-чэ саха баара биллар. Холобурга нэһилиэктэртэн биирдии киһини ыллахха маннык: Слепцов Михаил Игнатьевич (Бахсы), Догдонов Михаил Петрович (Болтоҥо), Константинов Федор Семенович (Болугур), Попов Леонтий Павлович (Мугудай), Старостин Федор Федорович (Одьулуун), Сергеев Николай Антонович (Соловьев), Макаров Дмитрий Михайлович (Сылан), Кириллин Михаил Михайлович (Хоптоҕо), Осипов Сергей Егорович (Хадаар), Макаров Илья Николаевич (Чакыр), Пудов Платон Павлович (Аччаҕар), Ваин Филипп Степанович (Хатылы), Борисов Дмитрий Яковлевич (Хайахсыт), Ядрихинскай Константин Григорьевич (Чурапчы).

Уралга хаалбыттартан күһүн 19-с, 20-с, 21-с, 22-с туспа хайыһар биригээдэлэрин тэрийбиттэрэ. 19-с туспа хайыһар биригээдэтэ балаҕан ыйын 18 күнүгэр 19-с сапаас хайыһар полкатын базатыгар тэриллибитэ. Маҥнай утаа 1712 нуучча баар эбит буоллаҕына, сахата 597 этэ. Биригээдэ тимир суолунан айаннаан, 1943 сыл тохсунньуга Новгородскай уобаласка сэриилэһэ сылдьар Хотугулуу-арҕааҥы фроҥҥа кэлэн холбоспута. Байыастар бэрт өр сатыы айаннаан бараннар, олунньу ый ортотугар биир сиргэ кылгас кэмҥэ тохтоон, сынньанан тыын ылбыттара. Олунньу 11 күнүгэр биригээдэ дьонун ааҕан испииһэктээбиттэригэр 2945 (ол иһигэр сахата—393) киһи хаалбыт этэ. Сэриилэһиитэ суох 5 ый иһигэр 200-чэ саха ханна барда?

Сибиир тыйыс тымныыта, күүстээх тыала, мараһан байыаннай үөрэх, адьас куһаҕан аһылык барыта көмөлөөбөр үгүс киһи аара суолга ыран-быстан, аччыктаан, тоҥон өлүүлэрэ, ыалдьан госпиталларга утаарыллаллара. Хотугулуу-арҕааҥы фроҥҥа тиийэн да баран ыраах-эстии, ыалдьыы-сүтүү салҕанан барбыт. Ол курдук олунньу 11 күнүнээҕи испииһэк кэнниттэн госпиталларга чурапчылартан 10 киһи барбыта биллэр.

ЛОП КУРДУК 50 СЫЛ АНАРАА ӨРТҮГЭР, ОЛУННЬУ 23 КҮНҮГЭР, ИЛЬМЕНЬ КҮӨЛЛЭЭҔИ КЫРГЫҺЫЫГА ЭЛБЭХ САХА ОЛОҔУН ТОЛУК УУРБУТА

Олунньу 22, 23 күннэригэр 19-с биригээдэ уратыы суолталаах сорудаҕы толоро Ильмень күөл килээр муууһун устун айаҥҥа туруммута. Олунньу 23 күнүн сарсыардатыгар халлаан сырдыыта кытыл үрдүгээҕи дэриэбинэлэри сэриилээн ылыахтаах этилэр эрэри бытаараннар, өстөөххө эрдэ биллэн хаалбыттара. Күһүнү, кыһыны быһа эстибит-быстыбыт дьон былааннаммыты курдук хантан сыыдамнык айанныахтара баарай. Өстөөх самолеттара кэлэ-кэлэ буомбалаан барбыттара. Эккирэтэ сылдьан пулеметунан ытыалаабыттара. Иннэ гынан үгүстэр буомба тоҕута тэппит мууһун аннытар барбыттара. Биэрэккэ чугаһаабыт эбэтэр тахсыбыт дьону өстөөхтөр үөһэттэн көрө сытаннар автомат, пулемет уотунан көрсүбүттэрэ.

Онно чуолкай биллэринэн өлбүттэрэ: **Болугур нэһилиэгиттэн** Петров Илья Спиридонович, Христофоров Василий Лазаревич, Ноев Тимофей Афанасьевич, **Одьулуунтан** Михайлов Николай Николаевич, Колесов Егор Иннокентьевич, **Болтоҥоттон** Дуранов Василий Петрович II, **Хадаартан** Дьячковскай Гаврил Дмитриевич, Степанов Иннокентий Алексеевич, Феофанов Тимофей Егорович.

Бу сэриигэ «өллүлэр» диэн Макаров Михаил Петрович (Сылан), Протодьяконов Семен Николаевич (Хадаар) дьоннорунгар биллэрии кэлиттэлээбит. Ол эрээри кинилэр кэлин дойдуларыгар тыыннаах эргиллибиттэрэ. Кинилэри сэргэ Адамов Никита Гаврильевич (Чакыр), Васильев Михаил Григорьевич (Болугур), Васильев Сергей Осипович (Хоптоҕо), Попов Алексей Иннокентьевич (Алаҕар), Пудов Николай Николаевич (Аччаҕар), Степанов Иван Иванович (Одьулуун), Пестерев Алексей Иванович (Хоптоҕо), Борисов Михаил Григорьевич (Болтоҥо) Ильменнээҕи сэриини мүлчү түһэн төрөөбүт буордарын булбуттара.

Сэрии толоонугар хаалбыттара: **Төлөйтөн** Аммосов Алексей Михайлович, Борисов Афанасий Михайлович, Захаров Гаврил Егорович, **Чакыртан** Данилов Петр Петрович, **Болтоҥоттон** Егоров Алексей Константинович, Селалищев Дмитрий Константинович, **Одьулуунтан** Николай Прокопьевич, Иван Прокопьевич Игнатьевтар, **Хадаартан** Карпов Афанасий Прокопьевич, Степанов Гаврил Лукич, Кузьмин Иван Петрович, **Алаҕартан** Лыткин Федор Николаевич, **Сыланнтан** Макаров Егор Ильич, Ноговицын Семен Александрович, Ноговицын Степан Иванович, **Мугудайтан** Сивцев Степан Петрович, Сивцев Иван Петрович, **Болугуртан** Ноев Андрей Тимофеевич (Трофимович), Фомин Дмитрий Семенович, **Соловьевтан** Федоров Василий Константинович, **Хатылыттан** Архипов Дмитрий Алексеевич, **Аччаҕартан** Бескин Николай Исаакович. Бу 22 киһи Ильмень күөл иэдээниттэн төлө көтөн тахсан бараннар, бука, кэлиҥҥи хапсыһыыларга былдьаннахтара:

Хайахсыттан Поисеев Дмитрий Егорович, Тарасов Николай Гаврильевич. Федотов Николай Иванович Ильмень күөл сэриитигэр сылдьыбыттар диэн баар да ханнык биригээдэтэ биллибэт. Ильменгэ 20-с хайыһар биригээдэтэ эмиэ сэриилэспитэ. Ол гынан баран атын сиригэр, атын күнҥэ. Чичигинаров Николай Петрович диэн 1923 с. төрүөх Одьулуун киһитэ аадырыһын «Протакоповский район Батаевский сельсовет» диэн суруттарбыт. Кини эбитэ дуу? Егоров Максим Степанович (1920 с. төрүөх) аадырыһын «Черневский район, Октябрьский наслег, колхоз «Молотово» дэппит. Биһиги киһибит дуу, атын дуу?

Олунньу 11 күнүнээҕи туругунан биригээдэҕэ 2945 киһи баара диэбиппит. Олортон уонча күннээх сэрии кэнниттэн 300-чэ эрэ байыас хаалбыта. Биригээдэ сэдаҕаламмыт тобоҕо 1943 сыл кулун тутар 23 күнүгэр 127-с туспа стрелковай бирискэдэҕэ холбоспута. Онон 19-с биригээдэ диэн суох буолбута. 1942 сыл сайыныгар улахан хомуурга барбыт сахалар бары даҕаны ыар сэриигэ киирсибиттэрэ. Бука, бэрт аҕыйах киһи эргиллиннэҕэ.

Мин түмүллүбүнэн, Чурапчыттан ол сайыҥҥы хомуурга хабыллыбыт 500-чэ киһи туһунан докумуон баар. Итинтэн 320-чэ киһи эргиллибэтэх, 170-ча тыыннаах төннүбүттэртэн 40-ча киһи билиҥҥи баар буолуохтаах. Бу суруйбут сыыппараларым да, испииһэктээбит да дьонум ааттара-суоллара, кинилэр дьылҕалара адьас маннык чуолкайдар диэн этэр кыаҕым суох. Өччөлөргө үөрэҕэ суох өртүлэрэ суруксут саллааттарга ааттарын, аадырыстарын араастаан суруттарбыт буолуохтарын сөп.

Ньйэ дойдуларын көмүскээн хорсуннук сэриилэспит уонна тылыга харса суох үлэлэринэн оборонаны бөҕөргөтүспүт бары дьоҥҥутун ахта-саныы, үйэтитэ сылдьаргытыгар, оттон тыыннаахтарга сөптөөх көмөнү оҥоро, айэҕэстик сыһыаннаһа олорорҕутугар баҕарабын. «Умнар, түмнар быраапыт суох» диэн М. Сидорова ыстатыйатын ааҕан баран олус эгди буоллум.

И. ПАВЛОВ,
сэрии инбэлиитэ.
Дьокуускай к.

СОЦИАЛЬНАЙ КӨМҮСКЭЛ

КЫҺАЛҔАЛААХ ДЬОҤҤО ЧОПЧУ СЫАЛЛААН

Субу күннэргэ оройуоннааҕы социальнай көмүскэл управлениетын начальнига А. П. Романовы көрсөн кэпсэтиһэ сырыттым уонна бу саҥа үлэлээн эрэр тэрилтэ түгүнан дьарыктанарын ааҕааччыларга билиһиннэрэргэ быһаарыным.

Народнай депутаттар оройуоннааҕы Сэбиэттэрин сессиятын быһаарыытынан оройуон дьаһалтатын иһинэн үлэлиир социальнай көмүскэл управлениета тэриллибитэ. Управлениеҕа пенсияны аҕар отдел, нэһилиэнньэҕэ социальнай көмүскэл уонна ийэ, оҕо, дьиэ кэргэн харыстабылын тэрилтэлэрэ, үлэлэн хааччыйыы оройуоннааҕы киинэ, биирдиилээн кыаммат кырдьаҕастарга дьиэлэринэн сылдьан көмөлөһөр социальнай үлэһиттэр бөлөхтөрө, инбэлииттэр обществоларын бырабылыанньата, 16-гар диэри саастаах инбэлиит оҕолору көрөр секция, сэрии, үлэ ветераннарын уонна дьахталлар оройуоннааҕы сэбиэттэрэ түмүллэн үлэлииллэр. Ити тэрилтэлэр 23 хамнастаах, 3 хамнаһа суох үлэһиттэрдээхтэр.

Бу тэрилтэлэр 5 тыһ. кэриҥэ нэһилиэнньэ араас араҥатын хаптылар. Кинилэр кыһалҕаларыгар элбэх орүттээх көмөлөрү, чэпчэтиилэри оҥордулар. Нэһилиэнньэ социальнай уонна оҕо, ийэ, дьиэ кэргэн көмүскэлларин фондаларын бырабылыанньатын председателинэн оройуон дьаһалтатын баһылыгын солбуйааччы А. Р. Саргыдаев анаммыта. Ол иһинэн социальнай көмө фондатын болоһуочунайынан Е. Д. Соловьева үлэлиир. Социальнай көмө фондугар ааспыт сыл ыам ыйыттан 19293 тыһ. солк. үп киирдэ, ити иһигэр республика пенсионнай фондуттан 6900, социальнай көмө фондуттан 7076, Уң_министерствотыттан 5284 тыһ. солк. киллэриллибитэ. Итинтэн 646 пенсионерга, 529 бастакы уонна иккис группалаах инбэлииттэргэ, 975 оҕолоох ийэлэргэ, кыаммат ыалларга, армииттан кэлбит 90 эдэр дьоҥҥо, 179 студеҥҥа уопсайа 13899 тыһ. солк. көмө оҥоһулунна. Хас биирдии киһиэхэ ортотунан 5745 солк. тистэ.

Чуолаан, ааспыт сылга кырдьаҕастар күннэринэн сибээстээн 150 кырдьаҕаска биирдиилэригэр 10-нуу тыһ. солк., сэрии ветераннарыгар уонна бастакы иккис группалаах инбэлииттэргэ, барыта 573 киһиэхэ, 50 бырыһыан чэпчэтиилээх табаары атыылаһыыга уопсайа 1224 тыһ. солк., инбэлииттэр күннэринэн бастакы уонна иккис группалаахтарга барыта 2722 тыһ. солк., 47 кыаммат ыалга дьиэ тутталларыгар 20-лии тыһ. солк., армииттан кэлбиттэргэ, студеннарга 5-тии тыһ. солк. көмө оҥоһулунна. Онту таһынан 70-тан тахсыбыт 555 пенсионерга Саҥа дьыллааҕы бэтэрыгэр 1665 тыһ. солк., элбэх оҕолоох 520 ыалга эмиэ набордарыгар 241800 солк. ороскуоттанна.

Дьиэ кэргэни социальнай харыстааһын, ийэни уонна оҕону көмүскээһин фондатын специалиһынан Т. П. Карпова үлэлиир. Ааспыт сылга манна 12646 тыһ. солк. киирбиттэн дьиэ кэргэн, ийэ, оҕо социальнай көмүскэлигэр 11824 тыһ. солк. ороскуоттаммыта.

Бу дьыл тохсунньу 1 күнүнээҕи туругунан оройуоҥҥа ииттэр-аһатар оҕото, чугас аймахтара суох 84 кырдьаҕас баар. Кинилэри дьиэлэригэр сылдьан көрөргө, көмөлөһөргө Е. П. Борисова сэбиэдиэссэйдээх 10 үлэһиттээх социальнай бөлөх үлэлиир. Ааспыт сылга 42 кырдьаҕаска барыта 222415 солк. көмө оҥоһулунна, үс киһини инбэлииттэр республикатааҕы дьиэлэригэр олохтоотулар.

Оройуоҥҥа 16-гар диэри саастаах төрүөхтэриттэн инбэлиит оҕолор секциаларын А. П. Перевалова салайар. Барыта 122 оҕоттон 93-һа эбии бородуукталан хааччыллыба. 40 устуука орон атыылаанна. Хас биирдиилэригэр чэпчэтиллибит сыананан 10-нуу метр ситэтигэс, биирдии устуука суорҕан хаата, соттор, ону тэнэ 41 устуука эмп набора бэрилиннэ. Инбэлииттэр күннэринэн барыларыгар 5-тии, ону таһынан 47 оҕоҕо 2-лии тыһ. солк. көмө оҥоһулунна. Итини тэҥэ таҥас-сап атыылаһалларыгар биирдиилэригэр 1800 солк. бэрилиннэ.

Инбэлииттэр оройуоннааҕы обществолара (бырабылыанньа председателя Л. И. Малышева) 20 маҥнайгы сүһүөх обществоны түмэр. Уопсайа 685 инбэлииттээх. Кинилэргэ социальнай көмүскэл фондалара биэрбит көмөлөрүттэн ураты бырабылыанньа бэйэтин үбүттэн ордук кыаммат өртүлэричгэр 79695 солк. үбү көрбүтэ. Наадыйааччыларга мас, муус боско тиэйиллэр, табаардар чэпчэки сыанаҕа атыыланаллар.

Т. Г. Сивцева салайааччылаах пенсия отдела ааспыт сылга 4302 киһиэхэ пенсияларын, пособиеларын дьылалларын хаттаан көрөн, оҥорон 163 мөл. солк. төлөөтө. Отдел үлэһиттэрэ сылга 10 төгүл сапталыы ааҕыыта үгүс биринамэлэрин ыыттылар, хас биирдии пенсионер дьаһалтатыгар улахан эппиэтинэстээхтик сыһыаннастылар.

Быйыл ветераннар оройуоннааҕы сэбиэттэрэ оройуон дьаһалтатыгар кэккэ боппуруостары туруорсар. **Бастакытынан,** нэһилиэнньэ кыаммат араҥатынан көрөн килиэпкэ, арыыга, эккэ, оҕо аһылыгар, сорох табаардарга оройуон уопсай нэһилиэнньэтиттэн арааран дотацияны көрөрүгэр. **Иккиһинэн,** билиҥҥи телефон, радио иһин төлөбүр автобуһунан, самолетунан сылдьыы, гаһынан, эминэн туһаныы олус ыараатылар. Итини нэһилиэнньэ кыаммат араҥата уйунар кыаҕа суох. Онон дотацияны көрөрү дуу, социальнай көмүскэл фондаларын суотугар чэпчэтиини оҥорору дуу быһаарыахха сөп этэ. **Үсүһүнэн,** оройуон кииннгэр ветераннарга, кыамматтарга аналлаах маҕаһыыны аһыы боппуруоһун үөрэтиэххэ.

Сэрии, үлэ, көһөрүү ветераннарыгар, элбэх оҕолоох ийэлэргэ, бастакы уонна иккис группалаах инбэлииттэргэ туох көмөлөр, чэпчэтиилэр кинилэрэ оҥоһуллуохтаахтарын, туох сокуоннар, дьаһаллар баалларын нэһилиэнньэҕэ киэҥник өйдөтүөххэ. Сорохтор итини билиҥҥи даҕаны билбэттэр.

А. СИВЦЕВ,
ветераннар оройуоннааҕы сэбиэттэрин председателэ.

ТИЭЙЭР-ТАҺАР ҮЛЭЛЭР

ТЭТИМ БЫТААН, ОЛУС БЫТААН

Оттон суол хаалара чугаһаата эбээт!

Олунньу ый бүтэрэ бу тиийэн кэллэ да, баччааҥҥа диэри ыраах оройуоннарга бааччы тэрээһиннэри тэҥэ аҕалыы тэтимэ бытаан. Үгүс хаһаайыстыбалар суолу күүстээхтик көрсөр тэриллэри үрдүттэн аһааллар. Сороҕор оттоору дойдуга бэтэхниикэҕэ сылдьар үлэлиттэрбит күннэри-түүннэри сыралаһан Бүлүү, Нюрба, Горнай оройуоннарын эрэйэ олороллор.

Бу күннэргэ оройуонуҥа дьаалабыт турууга хайдах эбитий? Ону оройуоннааҕы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын инженер-механига Н. Н. Каженин билиһиннэрэр.

—Ааспыт сайын оройуон тас өртүгэр бэйэбит күүспүтүнэн 6650 тонна оту бэлэмнээбиппит. Маны таһынан итиннэ эбии 4050 тонна оту атыылыһар буолупнубут. Кыстык айдары саҕалаһыахтарыттан итинтэн 3250-ча тоннатын аҕаллыбыт, билигин төрдөөн 4798 тонна тиэйэн аҕалыахтаахпыт. Балаҕаннаҕа ордук уруку Эрилиг Эристиинэ аатынан совхоз хаһаайыстыбаларыгар ыараахан буолла.

Бырыйлаан аҕыйыгын, бу хаһаайыстыбаларга ис тиэнэн турар суөһү 2130 тонна от тиэйэн кэлээри эрэ сыл тахсыахтаах. Итиннэ 350 тоннаты ассе кэлтэн буолулара бу дьон биллибит. Билиҥҥи балаһыанньа курдук нэдиэлэ ахсын 270 тонна оту аҕалаахтарына эрэ сүөһүнү ыыппара тахсыах отунан хааччыйыахтара. Бүлүүттэн 1077 тонна оту аҕалыыһыахтаахтар. Манна аҕаттан эттэххэ, бу отторун 300 тоннатэ сити арестанан ыалы. Сунтаардартан ылыахтаах 500 тонна оттоҕо эмиэ тыаһыллыбаккa турар. Холтоҕоҕо тиэйэр-таһар үлэни суруйнуур штаб мүнньэр бу тулэ кэлсэтэ буолбута. Онуоха нэһилиэктэртэн үлэлиттэри хомуйан, Бүлүүгэ от престээһиннэр ыытара, Сэнгидэргэ погрузчиктаах тракторы ыыдаарга диэн буолбута.

Бэйэ күүһүнэн эбии оту таһыыга Дьокуускай автопредприятиеларын, шефтээх «Якутзолото» автокомбинатын уонна Бүлүү оройуонун тэриллэрин ыыта кэлэстиин ыытар соруктурда. Оччотугар эрэ балаһыанньаттан тахсар кыахтаахпыт. Суол хаалара чугаһаатар-чугаһаан иһэр. Оройуон, араас техническэй көрүүлэрэ аҕыстахха, техника тура тобонон кэлүүстээхтик тыһаныллыбыта биир эрэ бүлбүт. Үөһэ-хармы хэ карабааҥы туран кэлээхтэх оту оло һуу тастахпытына эрэ өрүһүнүкпүт. Ол кыайтарбатаҕына, сорох-сорохторго сүөһү сиэс аһылыга суох хаалар куттала баар. Сэттэх ыйнааллары билигин эхбатахпытына, сотору аһыс улахан ыһылаҕа киирэхпитин сөп.

Правительство 100 мөл. тыа хаһаайыстыбатын министерствота 70 мөл. солкуобайы биһиги оройуоммутугар тиэйэр-таһар, хаһаайыстыбаннай үлэлэрбитигэр анаан биэрдилэр. Оройуон дьаһалтатын быһаарыытынан, итинтэн 130 мөл. солк. быһаччы тиэйэр-таһар үлэлэргэ туттуллуохтаах. Мантан 60 мөл. солк. уруку Эрилиг Эристиин аатынан совхоз хаһаайыстыбаларыгар бэрилиннэ.

Л. СЫРОВАТСКАЙ.

Билиҥҥи үөрүүбүтүн сөп түбэһиннэрбит, кыаммат дьон кэргэттэрэ матеральнай көмө ылаллар. Бу «кыаммат» дьон кэргэн» диэн ханнык бэлиэлэрдэринэн быһаарыллаллар?

К. Мохначевская.

Эппиэттиир оройуонаҕы социальнай көмүскэл управлениетын начальнига А. П. Гоголов:

—Республикаҕа ыйыллыбыт олоххо ылар нааданы таһынан дохуонньугар солкуобай уонна кэргэтигэр аҕыһын ылар, урдээн иһэр. Холобур, ааспыт сыл IV кварталыгар 4288 солк. тиийбитэ. Өссөтүн дьиэ кэргэн биир чилиэнигэр ити таһымтан кыра дохуот тиксэр буоллаҕына, бу ыал кыаммат кэргэтэ кииирэр. Ону уларыйыы таҕыстаҕын аайы ый ахсын түстээн суоттуохха наада буолар. Ол аҕаарын ыал суобэһэбэ-эстээбэ, табыттах тоһо дохуту киллэриирэ эмиэ учуоттанар.

Биир кэмэ оройуонуга «гуманитарнай көмө» диэн ааттаан Американттан эмп-томп кэлбитэ. Ол хайдах оросуоттанна?

М. Захарова.

Эппиэттиир дерувбуйа харыстабылын оройуонаҕы управлениетын начальнига Г. Н. Алексеев:

—Эмп оройуоннааҕы киин балыыһа стационарыгар, амбулаторияҕа, оһу тэҥэ оройуонуга баар бары участковай балыыһаларга, фельдшерскай-акушерскай пуункарга түҥэтиллибитэ. Сорох эмтэр тустанныллар бобоҕонтуохтоох бүтэрэ чугаһаабыт этэ. Ол иһин, таах хаалбатын наадатыгар ыаллыы Таатта оройуонугар биэрбиппит, республика министерствота да боруобуйата ооһук туруорбута.

Суруннаах, антибиотиктар, сүһүех ыарыыларыгар туһаныллар эмтэр, аҕыйах биирдэ туһаныллар системы, привиканы шприцтэр, витаминнар бааллара. Олор бары оросхуоттанан бүтэн эрэллэр.

ЫЙЫТ — ЭППИЭТТИИБИТ

Дьиэ нолуогун хайдах түһэллэрий?

М. Сивцева.

Эппиэттиир оройуон ыккабыннай архитектора Н. Н. Хототанов:

—Гражданнар тус бэйэлэрин ааадыйыыларыгар ылыыт тутуулары инвентаризационнай сыанатыттан 0,1 бырыһыанык нолуок быһыытынан тутар туһунан Россиискай Федерация сокуона таксыбыта. Ол 1993 сылтан күүһүгэр киирдэ. Дьон нолуок суумата аһары урдук буолуо диэн дьиксиниллэрэ олоҕо суох. Биһиги суоттуурбутунан, оройуонуга биир ыал бэйэтин уһааб батаннаах тутуутуларын инвентаризационнай сыаната 700 тыһ. солкуобайтан 2 мөл. солкуобайга диэри хаалбатынар. Маҥна туһаныллар бобох-торо ааспыт, холобур, 50 сыллааҕыта туттуллубут дьиэлэр, киллэрэллибиттэр. Оттон атын тутуу—гуруутуттан, уротуарыттаах, хотонуттан саҕалаан дьиэ террасатыгар, маҥсардатыгар, котельнайыгар тиийэ—бырыта вентаралэциялаах уонна сыаната быһаарыллаар. Холобур, уһааббата баар бүтүннүүтүн сыаната 2 мөл. солк. буоллаҕына, бас билиэччи сыл устата 2 тыһ. солк. нолуок быһыытынан төлүөҕэ. Бу нолуоттан Аҕа дойду сэриитин кыттыылаахтара, сулууспаҕа сылдьар саллааттар, бастакы уонна иккис группалаах инбэлииттэр босхолоноллор. Наадыйааччылар бу сокуону үөрэтэр сибиэтин балаҕанынан маҥ да. Маны таһынан бул урдук... страховка диэн эмиэ баар, ону бутуһумуохха.

Райпотребсоюз тахааҕы тоҕо предприяа биэрбит буолла?

Д. Сорокоумова.

Эппиэттиир райпотребсоюз бырабылыанньатын председателин уруо уорбаа экономикаҕа солбуйааччы Е. Д. Лазарева:

—Билиҥҥи табаар сыаната олус үрдээтэ, оттон ону дьокуо кредиинэ атыылыырбытыгар кредитнэй ресурса суох. Нэһилиэнэ табаары кредиинэ атыылыыр буоллахпытына уп аргыыра быллардын бытаарыа, оттон ол билиҥҥи курдук ыарахан балаһыанньаҕа биһиги тэрилтэбитигэр улахан ньык охсуога.

НОРУОТ «ӨСТӨӨҔӨ» С. СИДОРОВ

РЕПРЕССИЯ СИЭРТИБЭЛЭРЭ

Ааһыгыс сыл анараа өртүгэр Коми АССР Киин государственнай архыыбын (КГА) үлэһиттэрэ РКСБК үлэбитэ В. Поле... ... уруку диреектора Сидоров Сидор Ивановиһе саҥастиһэлэ... сыт дьыалатыттан биир лалтуосаны «Бэлэх» ыыттара. Ол оччолорго киһи эдэр киһи түспүт үгүс да олорт кэнморт буоллаҕына этэ. Каһан КГА 70 сылы туолуутугар анаалаах быыстабиэнтээ бэлэмнии сылдьан музей үлэһиттэрэ директор С. Сидоров сиэртибэ буолбут дьылатын ыыта ыйдар, киин ыар дьыала... туһунан биттэр ылахамматтара.

Сидор Иванович Сидоров—Москватааҕы историко-архивнай институт 1936 сылтааҕы выпускнига—1940 сыл алтынньы 1 күнүттэн Коми АССР Киин государственнай архыыбын удаара... Киин Саха сириттэн төрүттээх уонна ... институту бүтэрэн баран хоннэ ... бааһаттаах. Холобуох ... сиэртибэ... дьыала дохунуоннара ... бэйэ кэргэйдэр... биһиги ыраах Сахабыт сириттэн тоҕо Сыктывкарга кэлэн хаалбыта туһунан туу да ... ыйдыахыт суох. Ол аһарыгыт торөөбүт дойдута туһунан туохха...ты... 1940 с. ... саппиньата ИДЬНК Архыыбый отдела начальнига Попсаева «Мин балаһыанньабык ойуүун туһуттан саха буолуохха уонна сахалыы толкуйдуохха наада... Уонна, мин сананбар, саха киһитэ сахалыы ааттаах буолуон баҕарарыгар туок да киһи омнуолуон суох. Мин аатым Уран, арасавааһын Саха буоллуҥ дьэн ис хоһооноох саабын ыыппыаны ЗАГС-ка киллэрбитим туһунан рапордаабыт буолуон сөп.

Силастиэйэнир дьылада кэтэрыбааллалрыттан Сидор Ивановиһы тоҕо туппуттарын (дьиэгэр ИДЬНК органнарыгар солботох ити сибэбылыыныга да норуот буоҕут буолуохтааҕ) ойдуутуга ыарахан. 1941 сыл от ыйын 15 күнүгэр С. Сидоров тутуллубута уонна ыаахха репрессия туһааны утары агитэйэй улэрэ буруйдаан туруорулубута. Дохууруустара нэиччи ... сорунуулапатын утарбыта. арайы «Советскай государство наһионнай политикатыгар сорох теоретическэй сооспот ... буолуунар бааллара» диэн эрдэһин биллэррибит. Сидорова кэтэн кэмэрэ ... Сидоров ... 1937—1938 Ивановича ... сылларга саха интеллигенциятын бастын ... тутуллубуттуттан ... та туттарбыттын. Саха сирин экономикатын саҕарыарын уонна СССР-ка ... ыытан ... Ол ИДЬНК органнарыгар уус оҕото ... политическэй хубут ... дьаалларга курдук Сидоров «буруйун» биттэр тэрэр туһулар көрдөргүүлэрэ тиһиллибиттэр. 1939 сыттан архив органнара ИДЬНК бас барыллардин, оттон С. Сидоров архив уруку дьирекцияттан улэлэбиттэ ... бурруун өссө дириналлыт буолуохтарын учуоттуур наадалаах.

Буруйдуур түмүктэрин С. Сидоровка «саха буржуазнай национализма буолан туран, национадистическэй пропагандаҕа ыытыыт, советскай олоҕу уонна советскай правительствоны саҕаланаачыт курдук коругунанбыт, германскай фашист оһутарын Аҕа дойду сэриитин хааныытыгар хоттормуу ойорбуһун таааррыт, ол эбэтэр РСФСР ХК 58-с ыстатыйатын 2-с пууҥунан буруйдаарын туһунан суруллубут. Онорбут буруйа иааһын уонна киин социальнай куттанналаһын учуоттаан С. Сидоров ... тобын саамай үрдүкү норманнан ... буруллубута.

Бэйэ тоторо буолан баран ССРС ИДЬНК оһууобай мунньаҕынан кааныас ... табыл урдукку ыыарата 10 сыл кэлгүүн быйыыпаа ... олоҕо ... буруйданн Хаайыылыытын ... бааһи С. Сидоров Коми АССР Желездорожнай бөһүөлэгэр Сөнэлдорлагга бөҕүөс тааббыта. Лагерга ыарыыта ыалдаан 1943 сыл муус устар 6 күнүгэр олбута. Княжпогостскай оройуон Кылтово бөһүөлэгэр ... канартанна.

ССРС Верховнай Сэбиэтин Президиумун 1989 сыллааҕы тохсуньу 16 күнүгэр ыйааҕа «30-с, 40-с уонна 50-с сылларга сыдааҕынаахларыгар ыытыллыбыт репрессия сиэртибэлэрин сылдьыбын ... дьаһааллара туһунан ... ыытыл 1 ыстатыйатынан ... Сидоров Сидор Иванович 1989 сыл муус устарга олбутун кэннэ, реабилитацияламмыта.

Е. МАКЕЕВА,
старшай археограф.
Сыктывкар к.
«Якутия» хаһыат олунньу 10 күнүнээ-ҕи нүөмэриттэн.

Редакцияттан: Бу Чурапчы киһитэ эбит. Ол туһунан редакцияҕа Дириҥҥэтэ телефонунан биллэрдилэр. Араас, саха киһи тутуттаан сэттээх биир чааһыкта ыыччатэ үөрэҕи бүтэрэн олоххо сыла тахсаан иһэн, хара балайырга түбэһэн суоруллан сүтэриллибит. Тоҕо да кини-нсидиэн дааһыттан ... балатар ... билин ... дьон ... уйааҕа-хаан ладына оройуонугар баара буолуо. ... костуктарын кини туһунан өссө атын сон.

«Якутия» бу суруйуутта билин уһна ахтыылар кэпаһыннын таһаарбыт. Оттон ол биһиги хаһыатын сурук курдук тута бэчэттэнэрэ, хомойуох иһин техническэй ортуйан кыайбаатбыт. Ити икки эдэр киһи сиһиэктэр ... хаһата С. И. Сидоров буолара билиннибэт эбит. Баҕар, киниэхэ көрбүттэрэ да бэттэр кини баар буолуун сөп. Интериюнигэрбит дьон «Якутия» хаһыат итини нүөмэринэн булан сэкмэлгэ болдьоһон көрүн.

Күннээҕи тэмэ

ХАМНАҺЫ ХАҺАН ЫЛАБЫТ?

Бу күннэргэ биһиги общественнай корреспонденппыт С. Попов оройуон дьаһалтатын үөрэх отделын начальнига М. Н. Михайлова сныйтан хамнаһы хойутатыы тула үөскээбит сорох боппуруоһу быһааран биэрэригэр кордөстэ.

—Михаил Николаевич, дьон хамнастарын кыаййаан ылбакка айманарын истэ-билэ сылдьаҕын. Маҕрга туту этиһи этэй? Ыаллыы оройуоннарга бу өртүнэн балаһыанньа ордук дииллэрэ кырдьык дуо?

—Республикаҕа үлэ харчыта ыарахан балаһыанньа үөскээбитин быһаардыттыын этэр наада. Республикаттан 1 кварталга оройуонуга 500 мөл. солк дотация кэлиэхтээҕиттэн быыһын 120 мөл. солк эрэ ылылбыт. Ол түмүгэр үлэһиттэр ахсааннаах хамнастарын хойутаан туттулар.

Манныык балаһыанньаҕа биһиги эрэ оройуоммут тар үөскээбитин ... эталларэ олоҕо суох. Атын оройуоннар бүгүн бу балаһыанньалыарм үһүү биһиэхэн курдук. Оройуон дьаһалтата ... дьиэлэ хамнаһын, хаһаайыстыбалар кредиттэрин кэмигэр ылаларын тула үлэлэһэрин, бэйэтиттэн тутулуктаах оттон ... сааты этилэр.

—Сыана бу үтүгүрдээк ... турдаҕына ханнык кэлбитэ сороктору улахан кыһалҕаны киллэрдэ. Манкан таксар суолалары туоххы кэрэ-бүн?

—Үп-харчы ыарахан боппуруостара күн бүгүн оорун быһааралла оҕустахтара диэн этэр кутүмэҕэ. Арай сэтинньи ахсынньы ыйдарыаҕы эт. үүт компенсациятын 200 мөл. солк бу ыйга ылан, ити дьыаланы ... суруналлаа быһаардыбыт.

Туох-кэннэ ... бары балаһыаннара ыаралан ойуурга кыһалаахтаахпыт. Ити—бинра. Иккиһинэн, оройуоммут дьоно бу уустук кэмэ түмсүүлээхтик, ойдонон үлэлэһэтэхтэрин сабанар. Оройуон бюджетыгар эбии 745 мөл. солк. бүдэлэхтыһа эрэ бары норуөллубут оросхуоттары сабылар кыахтанаахпыт. Олус чаччырбас уп туохха да тиийбэтин ойдөөн, кинэни тоһо ыаллары кэнчилээн нолуустахтыһ туттар сатыахтаахпыт.

КУЛЬТУРНАЙ ОЛОХ

Үс саха төрүөҕэр, үөрүүлээх күнүгэр

Саха норуотун чулуу уола П. А. Ойуунускай 100 сааһа туолуутун көрсө оройуонна уус-уран самодеятельность коллективтарын көрүү салҕанан барар.

ОДЬУЛУУН. Манна түөлбэлэр икки ардыларыгар концерт көрдөрүүгэ күрэхтэһии барҕ турар. Соторутааҕыта «Эрчим» түөлбэ олохтоохторо бэртээхэй концеры туруордулар, саалаҕы толору кэлбит көрөөччүлэр үгүс нүөмэрдэри кэхтээх ытыс тыаһынан доҕуһуоллаатылар.

Хомус дьүрүһүйэр дорҕоонугар диктор: «Ураангхай туйгунун тойуга улуу дуораан буолан, өлөнхо тылынан ойуулаан, Ойуунускай убаабыт уол оҕо тойугар, кыыс оҕо ырыатыгар хоһулуннун!» — диир сакита дуораһыйар. Оку Дьулуруйар Ньургун Боотур тойуга солбуйар. Онтон салгыы чабырҕах, үнкүү, тойук тардыллар. Көрөөччүлэр Аня, Настя, Лева Колесовтар толорбут индийскэй үнкүүлэрин, Т. Ноева «Дьүөгэлэрим, кыргыттарыам» солотун, Гаврил Николаев, Иван Попов оонньоон көрдөрбүт «Күөх Кэппэ көрдөһүүтэ» сценкаларын, о. д. а. нүөмэрдэри биһирээтилэр.

Түөлбэ олохтоохторун дьарыктара бу кинэһэ эмиэ көһүннэ. Холобур, Иван Попов, кыыһа Надя хоһоон суруйаллар. Түөлбэ уус тарбахтаахтарын, оройуоннааҕы кыраайы үөрэтэр музей быыстапкаларын мустубут дьон бэрт кэрэхсээтилэр.

В. ПИНИГИНА.

х х х

ОРОЙУОН оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕолорун тэрилтэлэрэ П. А. Ойуунускайга аналлаах концерторын «Үс саха төрүөҕэр, үөрүүлээх күнүгэр мин ырыам ыллаҥыа, мин аатым ааттаныа» диэн поэт байэтин тылларынан ааттылар.

Иллилэригэр чороону күөрэччи туппут 9 туруйа уолаттар, 7 кыталык кыргыттар хомус тыаһыгар үйдаран Үрүҥ Ойуун аҕалһыалларын кидлэрэллэр. Сцена түгэвиттэн күн тахсан эрэрэ көстөр. Үрүҥ Ойуун аал уот иннигэр олорон ийэ сирин алгыыр.

Бииргиллэн нүөмэрдэртэн Елена Тарасова «Ийэбэ» хоһоону ааҕыыта, «Чороонноох үнкүү», «Дьнэрэнкэй» үнкүү, Ирина Пермякова «Ырыа ыллаары», М. Иванова «Ийэҕэ махтал» сололары биһирэнниллэр.

Сэттэ детсад коллективтара кииэг ис хоһоонноох быыстапканы тэрийбиттэрэ, иитээччилэр оҕолорун кытта мода көрдөрбүттэрэ кэрэхсэннэ. Концерт 60 киһилээх улахан хоруунан түмүктэннэ.

Е. ЕГОРОВА.

Эҕэрдэлиибит!

Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии кыттыылааҕа, колхозтай-совхознай тутуу ветерана, бииргэ үөскээбит үөлэйнээхпит, табаарыспыт Михаил Романович СОФРОНОВЫ 70 сааһын туолбутунан истиҥник эҕэрдэлиибит, сахалыы уруйдуубут-айхаллыыбыт. Кининэхэ чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, уһун үйэни, аймах-билэ дьонун, оҕолорун, сиэннэрин үөрүүлэрин үллэстэ сылдьарыгар, ууһук идэтигэр үгүс иччаты иитэригэр баҕарабыт.

Хадаар нэһилиэгин кырдьаҕастарын сэбиэтэ уонна Мартьяновтар дьиэ кэргэн.

МАХТАНАБЫТ!

Аасгыт күһүн итиитэ буһаммын, Хатылыга балыыһаҕа ыйтан ордук сытан эмтэммитим. Хас да төгүллээн тиритин көлөрөн олорпуттара. Кырдьар саастаах улахан кыһалҕаҕа киирбитим, эрэйдэммитим. Ол кыһалҕалаах күннэрбэр оройуоннааҕы киин балыыһа үлэһиттэрэ мнахэ күн-ый буоллулар. Кыра оҕолуу бүөбэйдээн, түргэнник үтүөрэрбэр көмөлөстүлэр. Ол иһин түрөппүт оҕолорум саастыылаахтара эдэр хирург Семен Дмитриевич Поповка, анестезиолог-врач Александр Иннокентьевич Корнилова, старшай сестра Любовь Лукинична Дьяконоваҕа, хирургическай сестра Анна Петровна Макароваҕа баһыыбалыыбыт-махтанабыт!

Эһиэхэ куруук бу курдук бар дьоҥҥутугар үтүөнү оҥорор үлэҕитигэр ситиһиилээх, олоххутугар дьоллоох буолуҥ диэн алгыспын тиэрдэбин.

У. С. ИЛЛАРИОНОВА,
алта оҕо ийэтэ, түөрт маал эбэтэ.

Дириҥ.

Спорт

ЭДЭР ДУОБАТЧЫККА СОРУДАХ

Дуобаты таптааччылары дьиэҕитигэр олорон эрэ разрядтары толорор конкурска кыттаргытыгар ыҥырабыт уонна маннык сорудахтары биэрэбит:

1. Үрүҥ—а5; харалар—д8, ф8.

2. Үрүҥнэр—в2, в4, с1, с3, е3, ф4, ж1, ж3; харалар—с5, с7, д6, е5, е7, ф8, ж7, һ6, һ8.

3. Үрүҥнэр—в2, е7; харалар—а5, е5.

4. Үрүҥнэр—е1, ф2, ф4, ф8, ж3; харалар—а1, а3, в2, ф6.

5. Үрүҥнэр—в7, д6 (иккиэн даамкалар); харалар—с3, ж5, ж7.

6. Үрүҥнэр—с1, е1, ф2, ж1, ж5, һ4, һ6; харалар—а3, в4, в6, д6, е7, ф8, ж7.

7. Үрүҥнэр—д2, е3, е7; харалар—а3, ж3.

8. Үрүҥнэр—а1, а7, в6, с1, с5, д6; ж1, һ2; харалар—а3, в4, в8, д8, е3, ф2, һ4.

9. Үрүҥнэр—д4 (даамка), д8, ф2; харалар—а7, ф4, һ2, һ6.

10. Үрүҥнэр—а3, в4, с1, д2, е1, е3, ф2, ж3, һ4; харалар—в2, с5, д6, д8, е7, ф6, ж7, һ6.

Үрүҥнэр саҕалыыллар уонна хотоллор.

Бу бэриллибит сорудахтартан аҥарын толорбут киһи үһүс разрядын, оттон ким барытын сөпкө толорбут иккис разрядын ылыахтара. Эппиэттэргитин спортивнай интернат-оскуолаҕа мин аахпар кулун тутар 15 күнүгэр диэри ыытыаххытын наада.

Н. КЫЧКИН,
тренер.

СОЦИАЛЬНАЙ КӨМҮСКЭЛ ФОНДАТА ИҺИТИННЭРЭР

Саха Республикатын правительствотын 1992 с. бэс ыйын 15 күнүгээҕи 261 №-дээх уураадар уонна Саха Республикатын Президенин Ыйааҕар олобуран, коммунальнай өҥөҕө, транспорга чэпчэтии (льгота) 1993 сыллан эһиллиэнньэ социальнай көмүскэллээх буолуутун фондатын көҥүө оҥоһуллар буолла. Онон сибээстээн учетнай картотека оҥоһуулларынан, олунньу 22—27 күннэригэр Чурапчы сэлиэнньэтигэр олорор чэпчэтиинэн туһаныахтаах нэһилиэнньэ арааттын регистрациялааһынын ыытыллар. Онно социальнай көмүскэл фондатыгар ыҥырыллаллар:

—I, II группалаах инбалиттэр;

—оҕо эрдэхтэн инбэлиттэр;

—16-гар диэри саастаах инбалиит оҕолор;

—өлбүт сэрии кыттыылааҕын огдообото, ийэтэ, аҕата;

—Герой-ийэлэр;

—хоту оройуоннарга көһөрүллүү кыттыылаахтара;

—республика тас өртүгэр үөрэнэр студеннар, үөрэнээччилэр;

—бастайааннай көрүүгэ наадыйар инбалиит оҕолоох кэргэттэр;

—уруккү персональнай пенсионердар.

Регистрацияланарга паспорт, ВТЭК ыспыраапката, пенсионнай дастабыырыанньа ирдэнэр.

Фонд үлэлиир сирэ: оройуон администрациятын дьиэтэ, иккис этээһэ, 19 кабинет.

Социальнай көмүскэл фондата.

ДУОҺУЙДУБУТ, АСТЫННЫБЫТ

Ааспыт субуота уонна өрөбүл күннэргэ Хоптоҕоҕо «Мин дууһам ыллыыр» диэн ырыа конкурса үс түһүмэҕинэн ыытылынна. Онно саастарынан халчаҕа суох элбэх киһи кыттыыта, көрөөччүлэр дааҕа ыы кэлэ түстүлэр. Сценаҕа бииртэн-биир үтүө-кэнниэх ырыаһыттар, тойуксуттар тахсаллар.

Хайахсыттар олохтообут Иннокентий Гурьевич Тимофеев-Теплоухов биринэһин Варвара Кузьмина (Одьулуун), хоптоҕолор Пелагея Семеновна Эверстова аатынан биринистэрин Мария Викторова (Хадаар). Хадаар нэһилиэгэ олохтообут Петр Харитонов биринэһин Елена Соловьева (Чакыр), чакырдар олохтообут Ырыа Ыллыа биринэһин Егор Лебедев (Толой) ыллылар. Оттон Соловьев нэһилиэгиттэн сылдьар Анастасия Собакина гран при бириэмийэн бэлиэтэннэ.

Конкурс түмүгүн З. Н. Попова председателлээх жюри таһаарда.

П. ФЛЕГОНТОВ.

Тверь. «Твердээҕи экскаваторнай завод» акционернай обществоҕа элбэх үлэни толорор мотоблок опытнай партиятын бэлэмнээтилэр. Саҥа массыына сири хорутар уонна буору кэбүтэр, хортуоппуй олордор уонна хомуур, хаары ыраастыыр, мини-экскаватор быһыытынан туттуллар, маны тэгэстыыр станогу үлэлэтэр кыахтаах. Холбонор тэриллэрэ эмиэ манна оҥоһуллаллар. Билигин барыта сакаасчыттартан тутулуктаах.

Снимокка: саҥа мотоблогу боруобалааһын.

А. Овчинников фотота. (РИТА—ССТА).

ВИНОКУРОВА Агафья Феоктистовна

Бу дыл олунньу 18 күнүгэр ыарахан ыарыыттан Дьокуускай куоракка 86 сааһыгар Саха Республикатын оскуолатын үтүөлээх учууталa Агафья Феоктистовна Винокурова өллө.

А. Ф. Винокурова Таатта оройуонун Игидэй нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Икки саастааҕар ийэтэ өлөн, кинини Үөлбэ нэһилиэгэр эбэтэ ылан иитиитэ. Онно сэттэ кылаастаах оскуолаҕа үөрэнэ сылдьан, 14-тээҕэр комсомолга киирбитэ. 1925 с. Саха дьахталларын I съеһигэр делегатынан талыллан кыттыыны ылбыта. БСК(б)П обкомугар инструктордаан, тыа сиригэр ыраас олох уонна тэҥ бырааб иһин үлэни ыыппыта.

1934 с. Иркутскайдааҕы университеты ситиһиилээхтик бүтэрэн, история, география учууталын дипломун ылбыта. Ити сыл Чурапчыга саҥа аһыллыбыт педагогическай училищеҕа кэргэнинээн Николай Осипович Винокуровтыын преподавателлэринэн анаммыттара. Эдэр учуутал Агафья Феоктистовна үөрэтэр предметтэригэр дириҥ билиитин биэрбитэ, алаҕаҕай майгытынан үөрэнээччилэр куттарын туппута. Ол да иһин үтүө эдэр сааһын анаан учуутал идэтигэр уһуйбут сүүһүнэн иччаттарыттан үгүс ученайдар, суруйааччылар үүнэн тахсыбыттара. Үүстэр РСФСР, Саха АССР оскуолатын үтүөлээх учууталларын үрдүк ааттарын ылбыттар, норуот үөрэҕириитин туйгуннарынан буоллулар, орденнарынан бэлиэтэннилэр.

Педагог А. Ф. Винокурова үтүө суобастаах үлэтэ үрдүктүк сыаналаммыта. Кини РСФСР үөрэҕириитин туйгунун, Саха АССР оскуолатын үтүөлээх учууталын ааттарыгар тигистибитэ. Саха АССР үһүс ыҥырыылаах Верховнай Советын депутатынан быыбардаммыта. Депутат быһыытынан, быстахтык ыллахха, Чурапчыга оскуола тутуутун, Дириҥҥэ орто оскуола аһыллыытын олохко киллэрбитэ.

Дириҥ ытыктабыллаах аатамыгынан, учууталлар учууталлара Агафья Феоктистовна улахан ыал ийэтэ-эбэтэ этэ. Түөрт оҕолоро киһи билиилээх специалистар, ученайдар буола үүннүлэр.

Иһэбит тэгэ сайыр тапталлаах учууталбыт Агафья Феоктистовна Винокурова сырдык кэриэһин хаһан да умнуохпут суоҕа, сүрэхпитигэр малдьы иллэ сылдьыаҕыт.

Үөрэнээччилэрэ, табаарыстара.

Оройуоннааҕы үөрэх управлениета, профсоюз райкома Саха Республикатын оскуолатын үтүөлээх учууталa
ВИНОКУРОВА Агафья Феоктистовна
Дьокуускай куоракка уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн бары чугас дьонугар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Таптыыр кыыһым, ийэбит, эдьиийбит «Мындаҕаайы» табаарыстыба маҥнайгытта
ГЕРМОГЕНОВА Елена Ионовна
хомолтолоохтук өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, бары билэр дьоммутугар иһитиннэрэбит.

Ийэтэ, оҕолоро, бырааттара, балтылара, аймахтара.

Гермогенова Елена Ионовна өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:
—чугас дьонугар «Мындаҕаайы» табаарыстыба дирекцията, профкома.

Гражданскай сэрии уонна Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии кыттыылааҕа, ССРС сойуотуонкаҕа туйгуна, Соловьев нэһилиэгин бочуоттаах гражданина, үлэ ветерана таптал-лаах аҕабыт, эһэбит
ЧИЧИРОВ Иван Иванович I
96-с сааһыгар өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, бары билэр дьонугар иһитиннэрэбит

Кыыһа, уола, күтүөтэ, кийииттэрэ, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредители (соучредители) газеты «Саҥа олох»— Министерство печати и массовой информации Республики Саха (Якутия), Редакция, Местная администрация района, Районный Совет народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж —3862.

ЗАКАЗ № 22. Чурапчинская районная типография Мининформпечати Республики Саха (Якутия) с Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а».